

АНТОНИН ЙОЗЕФ ТОМИШКА - АРХИТЕКТЪТ НА ДОКТОРСКИЯ ПАМЕТНИК В СОФИЯ И НА ЦЪРКВАТА ПРИ СЕЛО ШИПКА

Проф. д. н. Благовеста Иванова
ВСУ «Любен Каравелов»

Досега не са извършвани подробни проучвания за проектанта на две от националните културни ценности Докторския паметник и църквата „Рождество Христово“ при село Шипка, Антонин Томишка.

В България руският архитект от чешки произход е наречен Антонин Томишко или Томишек.

Поради многото неясноти за личността и творчеството на архитекта, изследването представлява издирване на сведения за да бъдат оформени неговия творчески портрет и художествен почерк.

- Цел на изследването

- Събиране на максимално количество информация и данни за този недостатъчно проучен в България архитект.
- Анализ на архитектурното му творчество и оценка на приноса му в проектирането на съществени за България сгради и съоръжения.
- Проучени са голям брой документи като фотографии, скици и градоустройствени планове.
- Специално – документи от Руския държавен исторически архив (РГИА).

- Резултати

- Резултатът от изследването е оформяне на портрет на личността и творчеството на архитекта; определяне на мястото на построените в България паметник и църква в контекста на неговото творчество.
- Подробно проучване на творчеството на архитекта и участие в монографично изследване.

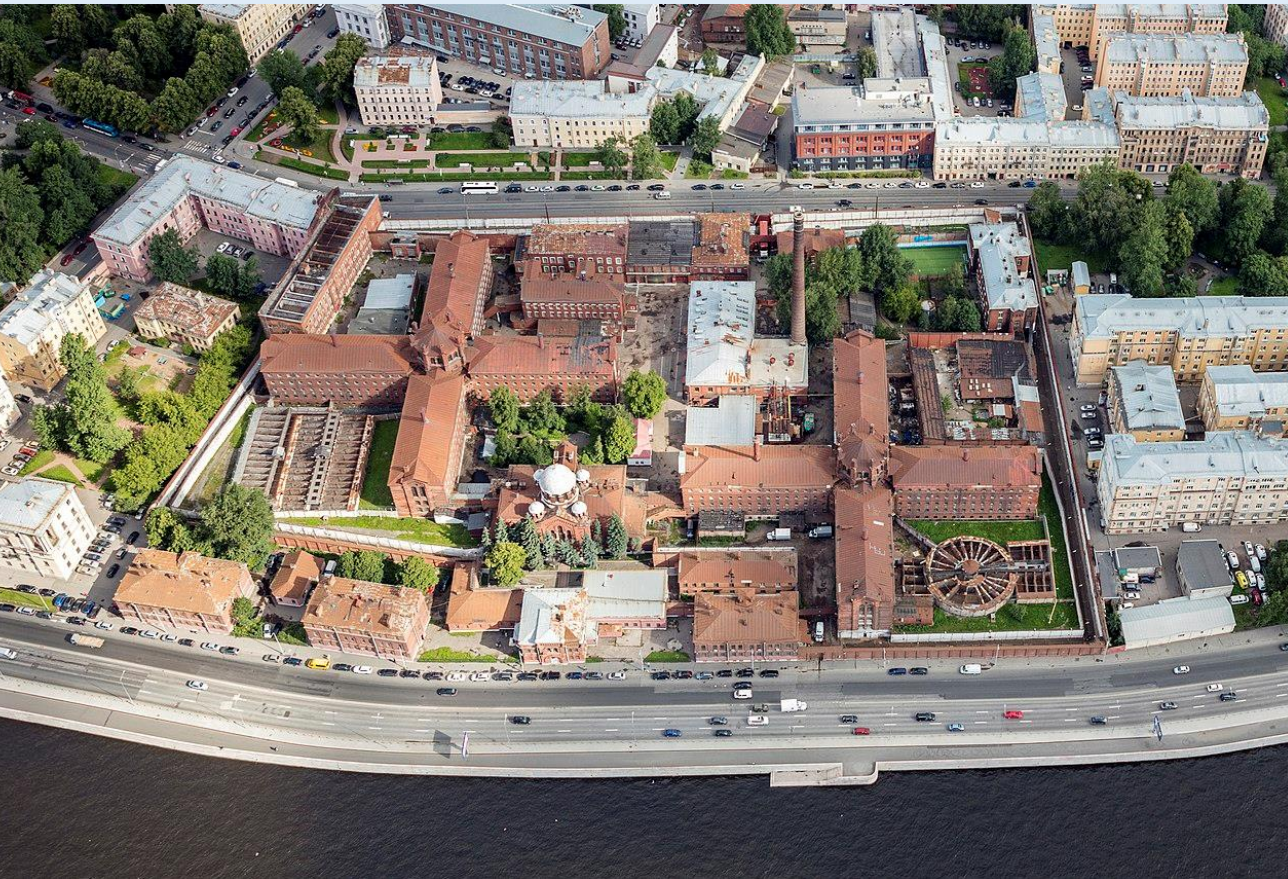
- Името на архитекта. Неговият произход и обучение
- Родното име на архитекта е Antonín Tomáška. Фамилията е често срещана в област Пардубице и досега. В Русия, където се установява и работи, той е наречен Антоний Йосифович, или Осипович Томишка. За да се запази правилното произнасяне на името Томишка на руски език то е изписвано като Томишко. Затова в България архитектът става познат като Томишко или Томишек.
- Антонин Томишка е роден на 25 март (6 април) през 1851 г.

- От малък проявява интерес към рисуването и около 1869 г. неговата творческа дарба е забелязана от руска графиня, която му предлага да учи в Московското училище по живопис, скулптура и архитектура. През 1870 г. той е записан в Художествената академия в Санкт Петербург като извънреден студент по архитектура.
- Има два брака,
- приема православието за да може да израстне професионално на държавна работа.
- Към края на академичната си кариера става ректор на Императорската художествена академия.

- По време на своето следване той работи по проектирането на затвори, които по това време се развиват като съоръжения по отношение на тяхното благоустройство.
- Проектира благотворителни домове за изоставени и възрастни хора, които са поддържани от имотни аристократи и от църквата.
- Вила за императорското семейство.
- Императорската гробница.
- Домове за сираци.
- Очертава се като специалист по сложни сгради, проектирането на които изисква голямо внимание към техните ползватели.

Затворът „Кръстове“ в Санкт Петербург, 1893 подобен на манастир

- За проектирането на затвора изучава архитектурата на новопостроения затвор по съвременната за времето модерна планировъчна схема Пльотцензее в Берлин. Томишка разработва плановата схема на сградата на затвора като пенитенциарий или паноптикум на базата на затвора във Филаделфия, (на тази основа са и затворите в Лион, Милано, Пилзен и др.). Системата на единичната килия се състои в идеята за затворника-монах-отшелник, обитаващ килия-монашеска камера като уединението е за цялото време на определеното наказание.

- Църквата е построена в нео византийски стил и е разположена централно по отношение на останалите сгради за да е еднакво удобен от всички зони на затвора достъпът до нея.

- Наскоро след дипломирането си през 1875 г.,
- през 1881 г. взема участие в конкурса (месец юни) за строителството на руската църква «Рождество Христово» Шипченския манастир при село Шипка. Към 24.11.1881 за храм-паметника са представени осем проекта, сред които са и на преподаватели на Томишка.
- Проектът на Томишка е премиран на първо място.
- През 1882 г. поставя множество условия във връзка с надзора на сградата. Във връзка със строителството на руската църква, вероятно посещава и София.
- По това време се водят разговорите за Докторския паметник, тъй като княз Батенберг е решил, че паметникът няма да се строи в Търново, а в София.

Волковската богаделня, 1880—1881

- В същото време в Петербург се довършва зданието на Волковската богаделня и започва конкурса за известния храм «Христос на крови», който трябва да се проектира на мястото, където убит руския император Александър II.

Докторският паметник – мястото му според градоустройствения план на София , 1879 г.

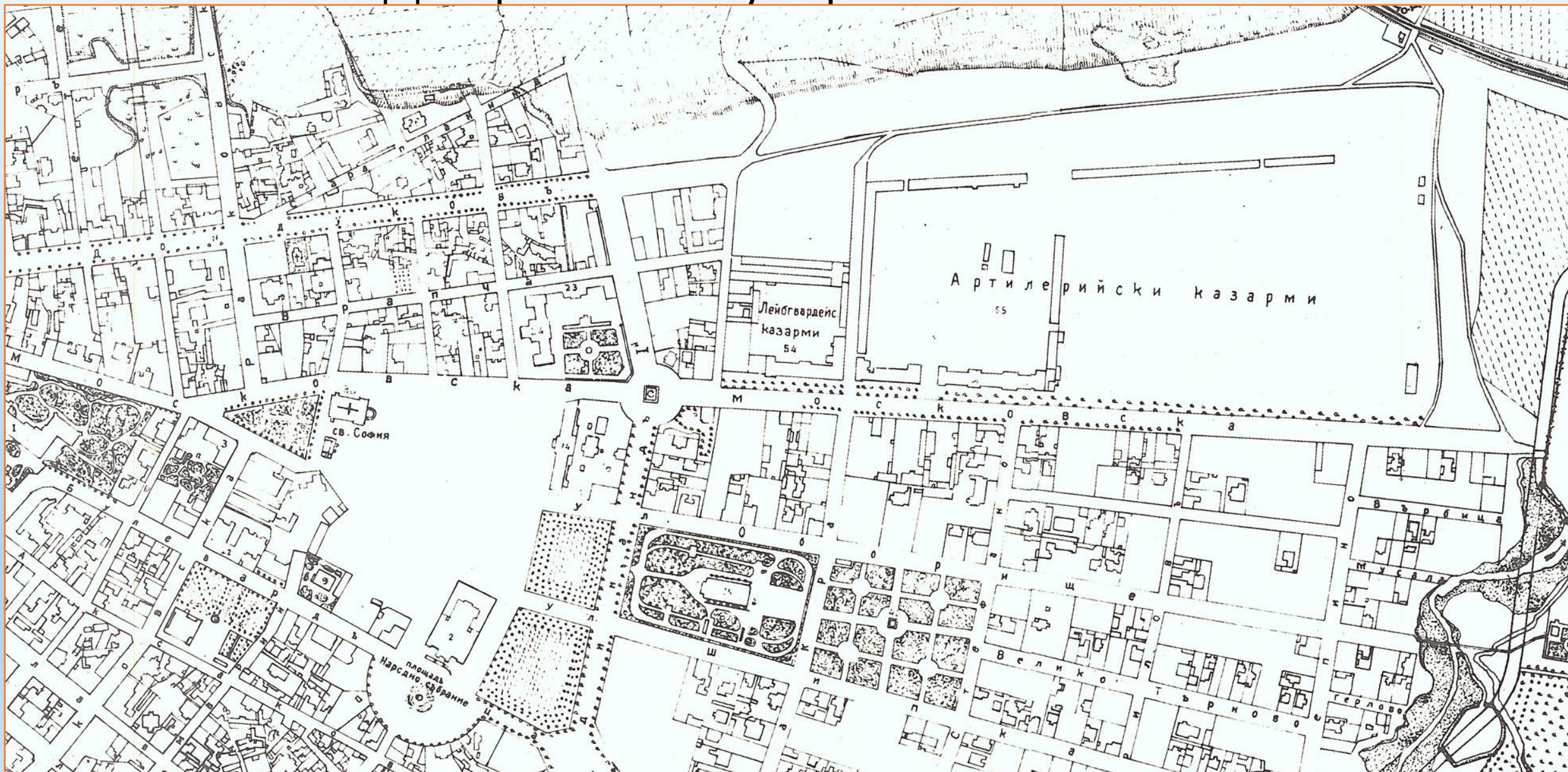
На Градоустройствения план на София от 1879 г. личи, че мястото, където през 1884 г. се издига паметникът все още не е включено плана. Сините маркировки представляват османските улици.

Константин Иречек за Докторския паметник

Това е новата част на София, където по думите на Константин Иречек от май 1884 г. , един месец след приключването на строителството «... няма улици, само между оградите пътеки по тревата. По средата е безвкусният (като от сладкар) паметник на руските лекари от войната. ... Чудно изглежда недовършеният княжески манеж – прочутите «конюшни», за които нямаше пари.»

Иречек не харесва паметника, защото в онзи момент той не е така да се каже, на мястото си. Наоколо почти няма сгради и паметникът няма среда. Той е напълно завършен на 27 април 1884 г., което показва, че ръчната скица е създадена след това, тъй като е отбелязан на нея.

На плана на София от 1897 г. личи, че мястото вече е по-добре благоустроено

Типология и сравнение с подобни мемориални монументи

Вляво - Паметник в гр. Карс, източна Турция, 1910 г., скулптор Борис Михайлович Микешин.

Вдясно - Докторски паметник, 1884 г. Томишка осъществява рецепция на историческото наследство

- Типологията на Докторския паметник е класическа триделна структура, замислена на базата на древногръцкия ордер - база, колона, антаблеман.

Формата е тектонична - пресечена пирамида, увенчана със саркофаг. Каменната зидария се състои от хоризонтални правоъгълни специфично обработени геометрични тела. Подредбата им повтаря външните ръбове на пирамидата. Застиналата извечна форма е оживена от лицево вълнистите стени, чиито елементи на зидарията са обработени в горната и долната си части също вълнисто. Повърхността и контурите им създават усещането за специфично движение на фасадите, което контрастира с формата на монумента.

Архитект Анотонин Томишка е потърсил и противопоставил в паметника две идеи – на живота – вълнистата повърхност и на вечността – тектоничната форма на обелиска. На четирите фасади са изписани имената и фамилиите на загиналите medici.

Увенчаващият композицията саркофаг е най-силно смислово натоварена структура. Наименованията на местата на главните боеве – Шипка, Мечка, Плевен и Пловдив, са изписани в централните полета на неговите страни. В паметника за първи и последен път архитект Томишка се опира на класическото архитектурно наследство

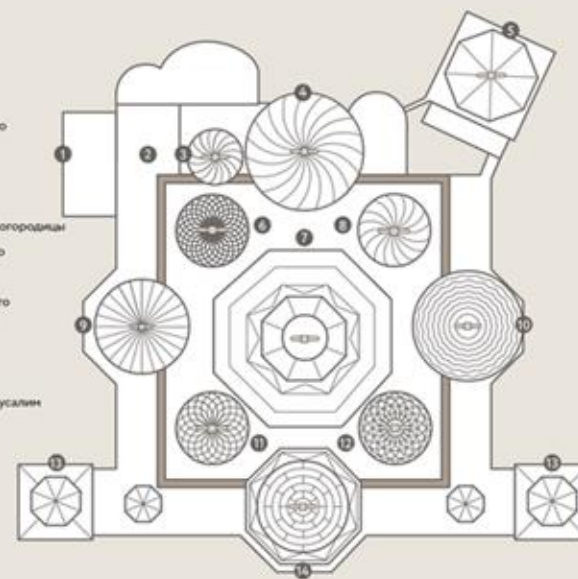
Църквата «Рождество Христово» при с. Шипка

- е другият пример за стилова рецепция на историческото наследство.
- Тя е построена в така наречения „руски стил в архитектурата“. Според него храмовете имат четири или осем свободно стоящи опори в зависимост от купола. При четири опори куполът е класически, а при осем е тип шатра. От опорите се развиват четири, разположени под прав ъгъл полета, покрити с полуцилиндрични сводове. Кръстовидната форма е вписана в квадрат и в план сградите представляват квадрат. Към тях може да има присъединена входна част, която е правоъгълна по план. Този тип има множество вариации.

Общий план здания

- 1 Палатка
- 2 Ризница
- 3 Придел св. Василия Блаженного
- 4 Церковь Святой Троицы
- 5 Колокольня
- 6 Церковь Трёх Патриархов
- 7 Церковь Покрова Пресвятой Богородицы
- 8 Церковь Александра Свирского
- 9 Церковь Киприана и Иустины
- 10 Церковь Николая Великоречецкого
- 11 Церковь Григория Армянского
- 12 Церковь Варлаама Хутынского
- 13 Крыльцо
- 14 Церковь Входа Господня в Иерусалим

- Същественото за нас е, че за оформянето на своята идея за църквата при с. Шипка Томишка решава да използва широко разпространения в Русия през XIX в. „руски“ тип, със специфичен силует и декор.
- За архитектурата на XIX в. е характерен романтичният поглед към средновековието.
- Аналози на църквата в с. Шипка от XIX в. са всички храмове, подобни на църквата „Василий Блаженни“ („Покров на Св. Богородица“, 1555-1561) в Москва. Той се превръща в храма, в който са обединени най-голям брой центрични и геометрични обеми и предоставя множество възможности за интерпретации. Една от тях е и църквата «Спас на крови» (на «Спасителя върху пролятата му кръв») – «Възкресение Христово» в Санкт Петербург (октомври 1883-1907 г.). Проектът на Томишка за нея е премиран на първо място, но не е осъществен, тъй като концепцията на император Александър III за този храм се променя.

Заключение

- Докторският паметник е уникално съоръжение в творчеството на Антонин Томишка.
- Църквата при с. Шипка следва установения за Русия романтичен руски тип от XIX в., опиращ се на преработки на средновековни образци.
- И в двата случая Томишка използва архитектурното наследство за да създаде по обявените в Русия архитектурни конкурси нови сгради и съоръжения за България.
- Благодаря за вниманието!

- За тази презентация са използвани илюстрации от Уикипедия,
- Народный каталог православной архитектуры. Описания и фотографии православных церквей, храмов и монастырей. Проект основан 10 мая 2002 г.
<<https://sobory.ru/article/?object=03328>> (достъп 28.02.2022).
- **Москвич, Г.** Путеводитель по Кавказу 1914 г.
<<https://pastvu.com/p/1050256>> (достъп 7.03.2022).
- <<http://goroda-mira.com/turkiye/kars.html>>;
<<https://pastvu.com/p/1050257>> (достъп 7.03.2022)